

KAPULUKAYA SOLIDUS DEFİNESİ

MELİH ARSLAN*

Burada ele alınan definenin Kırıkkale ili, Keskin ilçesi sınırları içinde, Kapulukaya Baraj Gölü yakınlarında bir testicik içerisinde bulunmuş olduğu söylenmişti. Bu define 1991 yılı Temmuz ayı içerisinde değerli koleksiyoner Sayın Yüksel ERİMTAN** tarafından bir eski eser satıcısından satın alınmıştır.

Definedeki sikkeler ile define kabı testicik Geç Roma Dönemine ait olup, definedeki 21 adet altın sikke, Solidus olarak isimlendirilmektedir. Büyük Constantinus'un oluşturduğu yeni bir para birimi olan Solidus, İmparator Diocletianus'un yapmış olduğu büyük çaplı para reformundan sonra ortaya çıkmıştır. M.S.284-305 yılları arasında hüküm süren Diocletianus, gerçekleştirdiği para reformu ile tarihte önemli bir yer almıştır. Bu reformdan sonra Büyük Constantinus yeni bir para sistemi oluşturmuş ve oluşturduğu bu sistem M.S.324 tarihinden başlayarak bütün imparatorlukta benimsenmişti. Yeni altın para birimi olan Solidus, eski altın para birimi Aureus'dan daha hafifti. Başlangıçta 7.50 g kadar ağırlığı olan Aureus'lar Büyük Constantinus devrine gelinceye kadar hem altın, hem de ağırlık değerlerinden kaybetmişlerdi. A.aureus'ların son ağırlıkları 5.00 gr hatta 4.50 gr civarına kadar düşmüştür. M.S. 324 deki para reformundan sonra Aureus'ların yerini alan Solidusların ağırlıkları 4.40 gr ile 4.50 gr civarında tutulmuştur.

Definede adı geçen imparatorlar:

1 - I. Valentinianus	(M.S. 364-375)	1 Adet
2 - Valens	(M.S. 364-378)	16 Adet
3 - Gratian	(M.S. 367-383)	3 Adet
4 - II. Valentinianus	(M.S. 375-392)	1 Adet

* Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Sikke Seksiyonu.

** Sayın Yüksel Erimtan'a kültür varlıklarımıza katkularından, böyle değerli bir hazineyi ülkemize kazandırmış olmasından ve bu yayını yapmama izin vermesinden dolayı sonsuz teşekkür ederim.

Buradan da görüldüğü gibi definede yer alan tüm sikkeler kronolojik bir sıra takip eden Valentinianus Sülalesi'nin dört ayrı imparatoruna aittir. Söz konusu sikkelerin basıldığı darphane ise Antiochia (Antakya)dır. Definenin diğer önemli bir özelliği ise bu darphanede basılmış aynı tip sikkeler içinde farklı atölye (Officinae) işaretleri taşımasıdır.

Roma sikkelerinde M.S. 3. yy sonundan itibaren görülmeye başlayan bu işaretler (Kısaltmalar), belirli bir ağırlıkta olmayan paranın nerede ve hangi atölyede basıldığını ve sorumlu memurun kim olduğunu bulma olanağını sağlıyordu. Sikkenin arka kısmında, figürün hemen altında bulunan bu işaretleri üç kısma ayırarak inceleyebiliriz:

1 - P= Pecunia (Para-Sikke), M= Moneta (Para-Sikke), S= Sacra (Kutsal), SM= Kutsal Para

2 - Paranın basıldığı şehrin isim kısaltması.

3 - Şehirdeki ana darphaneye bağlı baskı atölyelerinin tanıtıcı numaraları. Bu numaralar Yunanca A= Alfa, B= Beta, Ê= Gama, κ= Delta v.b. gösterildiği gibi; Latince 1= Prima (Birinci), 2= Secundia (İkinci), 3= Tertia (Üçüncü) v.b. şeklinde gösterilebilir.

Bu söylediklerimize definedeki AN O B H örneğini verebiliriz.

1 2 3 4

1 - AN Antiochia isminin kısaltması (Darphane ismi)

2 - O Officinae (Atölye ismi)

3 - B Darphane seri numarası.

4 - H Officinae (Atölye numarası, Yunanca 8 rakkamı)

II. VALENTINIANUS'A AİT ÜNİK SOLİDUS

Bu definede yer alan II. Valentinianus'a ait Antiochia baskılı ünik sikkeye hiçbir yayında rastlanamamıştır. Ancak büyük bir şans eseri, benzeri bir sikkeyi Guy LACAM, Numismatic Cronicle 1990 sayısında "A New Consular Solidus in The Name of Valens from The Mint of Antioch" isimli makalesiyle tanıtmış ve tartışmaya açmıştır. Guy LACAM'ın makalesindeki Valens'e ait Consular Solidus ile ERİMTAN Koleksiyonu'ndaki 21 paradan oluşan bu define içerisinde olan II. Valentinianus'a ait Consular Solidus birçok yönden

birbirine benzemektedir. Her iki sikkenin de arka yüzlerinde ortak imparatorluk ve konsüllük yapmış olan Valens ve II. Valentinianus konsüllük mantosu giymiş olarak resmedilmişlerdir. Ön yüzdeki imparatorların büstleri de yine konsüllük elbiselidir. En önemli nokta ise her iki sikkenin Antiochia'da darp edilmiş olmasıdır. Fransa sikke pazarına gitmiş olan sikke de Erimtan Definesinden olmalıdır. Bizim definemizle hemen hemen aynı tarihlerde yurt dışına kaçırılmış olan bu benzer ve ünik sikkenin yayını sayesinde definemizin daha önceden parçalanarak satıldığını öğrenmekteyiz. Guy LACAM söz konusu bu makalesinde Valens'in Consular Solidus'unu yayınlarda bula madığını ve Fransız sikke pazarına yeni sürülmüş olduğunu söylemektedir. Arka yüzde konsüllük mantosu giymiş kişilerin M.S. 376-378 yıllarında beraber konsüllük yapan Valens ve kuzeni II. Valentinianus olduklarını belirtmektedir. Valens bu sırada 5. ve 6. konsüllüğünü, II. Valentinianus ise 1. ve 2. konsüllüğünü yapmaktaydı. Bu iki konsüllük süresince Valens kışı Antiochia'da geçirmiştir. Konsüllük görevini de burada iken kabul etmiş olmalıdır. Aslında her iki imparatorun hangi tarihte beraber konsüllük yaptığı kesin olarak bilinmemektedir. Bu durumda II. Valentinianus 22 Kasım 375'de imparator olduğuna göre, bu sikke 375'den önceye ait olmamalıdır. II. Valentinianus'un imparatorluğu Antiochia'da 376 yılı başlarında duyulmuştur. Bu yeni Consular Solidus'da 376 yılı içerisinde darp edilmiş olmalıdır. Çünkü Valens'in arka yüzünde tek konsüllüğünü gösteren (Bkz. R.I.C. Antioch No 17) bir sikke bilinmektedir. Bu sikke 376 senesine tarihlendirilir ki, o yılda II. Valentinianus'un konsüllüğüne karar verilmiş olup henüz ilan edilmemiş olmalıdır. Bunu teyit eden diğer bir husus "Nobilissimus Puer" olarak sikkelerde görünemeyeceğidir. Valens'in tüm diğer konsüllükleri imparatorluğu ile birlikte saptanmıştır. Büyük olasılıkla Doğu'da imparatorluk yapan Valens ile Batı'da (Roma) yeni, ortak, imparator seçilmiş olan II. Valentinianus arasındaki önemli bir anlaşmanın anısına, Antiochia darphanesinde her iki imparatoru konsül olarak gösteren bu sikkeler basılmış olmalıdır.

Şu hususu da belirtmek gerekir ki, Mısır'da 378 yılının ortak konsüllüğü 15 Ocak'ta duyulmuştu. Doğuda (Antiochia) 376 yılı ortak konsüllüğünün en erken 29 Mayıs'ta öğrenilmiş olduğunu saptayabiliyoruz. Bu ilginç sikkenin vermiş olduğu ipucu ile 375-378 yılları içinde Antiochia'da basılmış

Solidusları daha iyi tanıyacak ve tarihlendirebileceğiz. Böylece Antiochia da bu döneme ait olması gerekip de başka yıllara tarihlenen bazı sikkeleri daha doğru açıklamış olacağız. (Bkz. R.I.C. Antioch, 21, 22 ve 39 nolu sikkeler).

Sonuç olarak, Guy LACAM'ın makalesindeki Valens'e ve ERİMTAN Koleksiyonu'ndaki II. Valentinianus'a ait Antiochia baskılı yeni tip Consular Soliduslar sayesinde nümizmatik dünyası bir çok soruyu çözmeyi başaracaktır.

KAYNAKÇA

- 1 - Cohen : H. Cohen, *Déscription Historique des Médailles Frappées sous L'empire Romain Communément appelees Médailles* 2.e edition. Paris/London, 1880-1982.
- 2 - RIC : H. Mattingley, C.H.V. Sutherland, R.A.G. Garson, and J.W.E. Pearce; *The Roman Imperial Coinage, Volume IX*. London, 1968.
- 3 - NC : *Numismatic Chronicle*, London, 1990 (Bkz. Guy LACAM; *A New Consular Solidus in the Name of Valens from the Mint of Antioch*, sayfa 237 Plate. 23 A.
- 4 - Oktay AKŞİT : *Roma İmparatorluk Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları No. 2052, İstanbul, 1985.

6-)	2 Nolu ile aynı	4 Nolu ile aynı ANOBZ	R.I.C.9: 16d	4.45gr 12
7-)	D.N.VALENS- PER.F.AVG İmparator'un inci diademli, drapeli ve zırlı büstü.	1 Nolu ile aynı, fakat darphane işareti; ANOBH	R.I.C.9: 16c	4.33gr 6
8-)	7 Nolu ile aynı	7 Nolu ile aynı ANOBH	R.I.C.9: 16c	4.51gr 6
9-)	7 Nolu ile aynı	7 Nolu ile aynı ANOBH	R.I.C.9: 16c	4.48gr 11
10-)	D.N.VALENS- PER.F.AVG. İmparator'un ro- zet diademli, dra- peli ve zırlı büstü sağa	7 Nolu ile aynı ANOBH	R.I.C.9: 16d	4.41gr 5
11-)	10 Nolu ile aynı	7 Nolu gibi ANOBH	R.I.C.9: 16d	4.47gr 6
12-)	7 Nolu ile aynı	1 Nolu ile aynı fakat kalkan üzerinde VOT/X/MVLT/XX yazısı ve darphane işareti; ANOBθ	R.I.C.9: 16c	4.46gr 11
13-)	10 Nolu ile aynı	12 Nolu ile aynı, fakat darp- hane işareti; ANOBI	R.I.C.9: 16d	4.46gr 11
14-)	7 Nolu ile aynı	12 Nolu ile aynı, fakat darp- hane işareti; KANOBθ	R.I.C.9: 16c	4.47gr 11
15-)	10 Nolu ile aynı	12 Nolu ile aynı, fakat darp- hane işareti; PANOBΓ	R.I.C.9: 16d	4.46gr 12
16-)	10 Nolu ile aynı	12 Nolu ile aynı, fakat darp- hane işareti; PANOBH	R.I.C.9: 16d	4.42gr 11
17-)	7 Nolu ile aynı	12 Nolu ile aynı, fakat darp- hane işareti; PANOBI	R.I.C.9: 16c	4.39gr 12

Gratian (M.S.367-383)

Antiochia Baskısı

367-375 Yılları

18-)	D.N.GRATIA-NUS
P.F.AVG
İmparator'un inci diademli, drapeli ve zırhlı büstü sağa.	VICTORIA AVGVSTORVM
Victorya, zırh ve kalkan kümesi üzerinde sağa oturuyor. Dizinde tuttuğu kalkan üzerinde VOT/V/MVL/X yazıları. Sağ boşlukta monogramı Haç ve darphane işareti; ANOBI	R.I.C.9: 21a 4.47gr
12
19-)	D.N.GRATIA-NVS.P.AVG
İmparator'un rozet diademli, drapeli ve zırhlı büstü sağa.	18 Nolu ile aynı, fakat darphane işareti; KANOBE	R.I.C.9: 21b 4.52gr
5
20-)	D.N.GRATI-ANVS.AVG
İmparator'un rozet diademli, drapeli ve zırhlı büstü sağa.	18 Nolu ile aynı, fakat darphane işareti; PANOBE	R.I.C.9: 21c 4.46gr
12

II. Valentinianus (M.S.375-392)

Antiochia Baskısı

376 Yılı

21	D.N.VALENTINIA NVS IVN.P.F.AVG.
İmparator'un inci diademli, drapeli ve imparatorluk mantosu giymiş büstü sola. Sağ elinde mappa, sol elinde asa tutuyor. | GLORIA-ROMANOR
İki imparator (Valens ve II. Valentinianus) ayakta, cepheden. Her ikisi de konsüllük mantosu giymiş. Başları diademli ve haleli olup, sağ ellerinde mappa, sol ellerinde asa tutmaktadırlar. Yukarı-ortada Haç ve darphane işareti; ANOBI | NC.1990 4.45gr
PL.23A 6
Arka yüzü ile benzer.
Not: Bu sikke unique (tek örnek) |
|----|---|---|---|

